No. २८४ / घ

Title भट्टिकाव्यम्

Author भट्टिः

Extent ९९ पत्र Age

Subject काव्य

भट्टिकाव्यम्

२७४

२३ पत्राणि

४६०

नं. २८४६

(अपूर्णम्)

१९ पत्राणि

भट्टि॰

१

श्रीगणेशायनमः॥अभून्नृपोविबुधसखःपरंतपःश्रुतान्वितोदशरथइत्युदाहृतः॥गुणैर्वरंभुवनहितच्छ
लेनयंसनातनःपितरमुपागमत्स्वयं॥१॥सोऽध्यैष्टवेदांस्त्रिदशानयष्टपितॄनताप्सीत्सममंस्तबंधून्॥व्यजेष्टषड्
वर्गमरंस्तनीतौसमूलघातंन्यवधीदरींश्च॥२॥वसूनितोयंघनवद्व्यकारीत्सहासनंगोत्रभिदाध्यवात्सीत्॥नत्र्यंबकाद
न्यमुपास्थितासौयशांसिसर्वेषुभृतांनिरास्थत्॥३॥पुण्योमहाब्रह्मसमूहजुष्टःसंतर्पणोनाकसदांवरेण्यः॥जज्वाललो
कस्थितयेसराजायथाध्वरेवह्निरभिप्रणीतः॥४॥सपुण्यकीर्त्तिःशतमन्युकल्पोमहेंद्रलोकप्रतिमांसमृद्ध्या॥अध्यास्तस
र्वर्त्तुसुखामयोध्यामध्यासितांब्रह्मभिरिद्धबोधैः॥५॥

पिबान्॥२॥ अध्वरा घमानोऽरण्यानीसमीनः सहलक्ष्मणः। वलाद्धुत्थ हत्तुणोऽत्रिप्रजहे मीमिनर ह्यसा। अवा च्छिरस्समुत्पादं क
नाते नापि दुर्दमं॥ मक्ष्कामुजो विरोधाख्यं तं गो भुवि निचख्नतुः॥३॥ अथ हिषातां रघुव्याद्रौ शरभङ्गाश्रमं ततः॥ अध्या
सितं श्रियाब्राह्म्या शरण्यं शरणेषिणं॥४॥ पुरो राम स्य जुहवा अश्वकारु च जनेवपुः॥ शरभङ्गः स्वदिष्ट्या स्थैः स्वैः रानु
तीक्ष्णे मुनिके तने॥५॥ स्वयं समे प्यथे तस्मिन्नासिष्म हिवर्षं वर्षे दृष्टाः स्य स्वा ग्निवो याम: स्वपुराण्य विजितां गतिं
॥६॥ तस्मिन् कृशानुसाद्भूते सुतीक्ष्णामुनि संश्रयौ॥ उवास परीशाला यां भ्रमन्नाश्रिमा माश्रमान्॥७॥ वनेषु वासते
येषु निवसन् सर्वसंस्तरः॥ शाम्योन्त्या यं मृगानविध्यन्निति योविक्रमे॥८॥ अम्पत्तुष्मधीयानात् कमामां त्यसमर्थं य
न्माभुभुजे देव सात्कत्वा शक्त्यमुख्यं वहो मवान्॥९॥ वसानस्तं त्वकनिभ सर्वाङ्गी णोत्तरु त्वचौ॥ कौडीरः खाजिकः श्रा
मीर स्तन्न्र विप्रांस्तनुत्रवान्॥१०॥ हित्वा श्रितं गवाना मि फले यं प्राशितं भवं। नेष्ठ सोऽदं दं स्त्रकारिर्वने स्थानभ्राणनिर्भयः॥११॥

म० ब्रातीनय्यालदीयास्त्वः सुतनः परिष्वजयत्॥ पर्वद्दत्वान्महाबाहोराटमैकर्श्काशमानः॥१२॥ परेघव्यघास्ते घुस्मेघुष्वापि विंन
१० यन्। हृद्धिन्नपोपुनीडशां प्रियंभावुकतामगात॥१३॥ आतिष्ठतुजपन्सैथ्यांपक्रांतामायतीगवं॥ प्रातस्तरांयतत्रिभः प्र
बुद्धः प्रणामन् विं॥१४॥ ददर्शोपस्वीशाल्यां यत्तस्यामीकयाथम॥ भार्यो श्रुंतमवज्ञायतस्थेसोमित्रयेसको॥१५॥ द
10 धानवलिमंमध्यंकर्णोजाहकिनोवना॥ वाक्ष्वेना[illegible] सर्वस्वमवंडेलेरवेचप्रतीतो॥१६॥ सुपादिरदनासोरुमदुपा
णितलांगुलिः॥ अथिमामंदधानेनजघनेवक्षनेनसा॥१७॥ उन्नसंरथनीवक्रं गुद्ददल्लोलकुंडलं॥ कुर्वाणापश्यतः
-- नस्वग्विनीसुहसानना॥१८॥ आथवंचर्यमाणासोपतीयन्नीरघन्तमं॥ अनुकंपार्थयांचक्रे प्रियाकर्तुप्रियांकदा॥१९॥
सोमित्रेमाशुपांपस्थाः कस्मामिसुसर्वशंवदं॥ सुभोगीनांसहस्रेरिमशंकः उरुषासुषं॥२०॥ तामुवाचसगोष्ठीनेवनेस्त्री राम
पुंसलक्षणे॥ असर्यपश्यरूपात्वकिंमुभीरुरतायसे॥२१॥ मातुपानभिलष्यंजीरोविस्फुरिपाषर्मिली॥ नमस्तराय १०

मारोहस्वतंत्राकथमंव्रसि ॥२२॥ उग्रंपश्पाकुलोऽरल्पेश्यालीनत्वंविजिता ॥ काम्मुकप्रार्थनापद्मीपतिपत्नीकथंनवा ॥२३॥
राघवंपर्मिश्रात्वाया मिक्षानुरसंपतिं ॥ यः स्वामीममकान्तावानोपकर्णिकलोचनः ॥२४॥ वपुश्चांद्रनिकंयस्यकार्मिवेष्टणि
कंमुखं ॥ संग्रामेसर्वकर्मीणोवारूपस्योपजानुकौ ॥२५॥ बद्धोडुर्वल्लरत्नार्थममसियेनोपनीविकः ॥ यस्त्वापमाश्रमंनम
स्वंसेपुधत्तेऽन्यदुर्वहं ॥२६॥ जेतायज्ञदुहांसंरक्षेधर्मसंतानमर्वने ॥ प्राप्यदारगवानांयंमुनीनांश्रमयंसदा ॥२७॥
ततोबाहुसमानानांसारामशालांसमविन्यस्त ॥ माप्नुयायंत्वरामेनिवदन्तीमादर्शववः ॥२८॥ त्र्यम्बीकोमावहंस्त्रीमा
न्मपुष्पतितरांनव ॥ पद्भिरित्यब्रवीद्रामस्तेवव्रजमाम्भुवः ॥२९॥ लक्ष्मणंसाष्टपसंतीमहोढंगोशिवागमत ॥ कु
सुमायुधसंपातमप्यमानमतिःपुनः ॥३०॥ तस्याःसासद्यमानायालोल्लयावान्नभूतमः ॥ त्र्यसिंकोदेयमुखस्य
वकारापनसंमुखं ॥३१॥ अहंशूर्पणखानाम्नानूनंनाज्ञापिषित्वया ॥ दंडोयंज्ञातियोयेनममपातीतिसाब्रवीत ॥३२॥

भ० पर्य्यशाप्सीद्विविष्टासौ संदर्श्य भयदं वपुः ॥ अपि स्फवबबंधर्नांनि नं तुर्विक्रमं मुहुः ॥ ३३ ॥ खरदूषणयोर्भ्रात्रोः पर्यदेविष्ट
११ सा पुरः ॥ विजिग्राहयिषू रामं दंडकारण्यवासिनौ ॥ ३४ ॥ ऋते सौभागिनेयस्य भरतस्य विवासितौ ॥ पित्रा सौभ्रागिनेयो यौ
यौ मम भ्रातं वेशितं नयोः ॥ ३५ ॥ मम रावणनाथाया भगिन्या युवयोः छरः ॥ अयं तापसाद्धद्वः स्तामर्षय दिवः स्तमं ॥ ३६ ॥
असस्कृत्रिमसंध्यानौ नावतुस्त्रीम फलाशनौ ॥ अम्नत्रिमपरीवारौ वर्यौ मत्तां न थापि मां ॥ ३७ ॥ श्वः श्रेयसम मन्वा
प्राक्षि भ्रातमयां प्रत्यभाणि सा ॥ प्राणि वस्तव मानर्थं वृजाश्च सि हिमाकृदः ॥ ३८ ॥ नाल्लिसोन पराप्नत्तो दिवं वर्यं ॥ कु
तस्त्वंभीरूपते भ्यडुह्यो पि त्वमामहे ॥ ३९ ॥ नौ बंतुर्दश साहस्रवलौ निर्यियतुस्ततः ॥ पारश्वधिकधानुष्कशा त्की
कप्रासिकान्वितौ ॥ ४० ॥ अथ संपततो भीमान्विशिषै रामलक्ष्मणौ ॥ चक्रमर्द्दू हृद्विमर्द्दीश्च त्रिमर्द्दीश्चाहतान्मृधे ॥ ४१ ॥ राम
नैर्हकारक्ते संप्रयहृणभिन्नविपन्नकैः ॥ निमग्नोद्विग्नसंहृणैः पप्रे दीनैश्च मेदिनी ॥ ४२ ॥ केचिद्देपशुमासेडरन्ये ११

रवघुमुत्तमं॥ सरक्तंवमथुंके विह्वाजघुनंवकेवन॥४३॥ मृगमुनिवमृगोघदक्षिणोमादिशामिपदाहवनीमरावुदस्य
त्॥ रघुतनयमुपापयोत्रिमूर्द्धा विषमूदिवोग्रमुखंपतत्रिराजं॥४४॥ शितविशिखनिकृत्तकृत्तकृः शितिमृदिवक्षिति
कंपकीर्णशृंगः॥ मघमुपनिरवेमराक्षसानामविलकुलक्षयपूर्वलिंगतुल्यः॥४५॥ ॥इतिभट्टिकाव्येप्रकीर्णकांडेचतु
र्थः सर्गः॥ ॥निराकरिष्णुवर्तिष्णूवर्द्धिष्णूपरितोरणं॥ उत्पतिष्णूसहिष्णूचेरतुः खरदूषणौ॥१॥ तौखड्गमुसलप्रासचक्र
वाणगदाकरौ। अकार्ष्टामायुधच्छायंरजःसंतमसेरणे॥२॥ अथनीत्वागापसैर्वाणैरधिमर्मरघूत्तमौ॥ व्याधंव्याघममृषौ तौ
यमसाद्चक्रतुर्द्विषौ॥३॥ हतबंधुर्जगायासौ नृतः शूर्पणखावनात्॥ पारेसमुद्रंलंकायांवसंतंरावणंपतिं॥४॥ संप्राप्यरा
क्षससभंवक्रंदक्रोधविह्वला॥ नामग्राहमनोदीत्साभ्रातरौरावणंतिके॥५॥ दंडकास्यववान्नोयौवीररक्षः प्रकांडकौ॥
नंतांसंख्येऽकृषातांतौसमृत्यौमृमिवर्द्धनौ॥६॥ विग्रहमवशाकेयाबृहस्पतिपुरोधसा॥ साईकुमारसेनान्यापरस्मयध्या

सीतिकोनयः॥७॥ यं ग्रहं नाथ नाथास्त्वं विना सा हतबांधवा॥ नाज्ञास्य स्त्वमिदं सर्वं क्षमा यं स्वारङ्वर्णः॥८॥ करिष्यमाणं ध्रि
ज्ञेयं॥ कार्यं किंतु परैः कृतं॥ अपकारे कृतेप्यस्मोगि विजिगिषुर्नाभवान्॥९॥ हतेस्त्वं पात्रैः खड्गारूढः क्षमाद्वान्॥ पा
नशौंडः श्रियं नेता नास्य न्नीन तत्व सुन्मना॥१०॥ अध्वरे ब्राह्मि वितत्सु सोमसुत्वत आश्रमान्। क्रतुं मा हेढ्विंयं भागमेति दुष्य
वनोऽधुना॥११॥ आमिक्षीयं दधिक्षीरं पुरोडाशं पनथोषधां॥ हविर्हैयंगवीनं च ना पुष्पवृं निराक्षसाः॥१२॥ पुत्रजा नि
धत्र ष्या रोमहर्षिमिश्रः खविवारिणः॥ रामोयम्युतुहोह नि कालकल्प श्विनीमुरव्यः॥१३॥ मांसाम्मो ह्रावलोष्या नि
सा पान्नीयो निदेवताः॥ अश्नान्निशामाद्यांसि विभान्त्यश्रुवनेदिशः॥१४॥ कुरुत्व हिं कुशाग्रीयां मन्तु कामीनतां त्य राम
ज॥ लक्ष्मीपरं परीणां त्वं पुत्र पौत्रीणतां नय॥१५॥ सहायवंतं त्व ग्रहकृत वहन्तो निपुणाश्चयं॥ श्रियमाशासते लो १२
लोनां हस्ते कृत्यमाश्वसीः॥१६॥ लक्ष्मीः पुंसो गमाशंसुः कुलटेव कुतूहलात्॥ अंतिकेपि स्थिता पत्युः छलं

नाम्मंनिरीक्षते ।।१७।। योविहृंदारिकांतस्यदपिताहंसमादिनी ।। ईर्षीकांऽमिवश्पामाम्यग्रोधयरिमंडला ।।१८।। ना
स्यंपश्यतियस्तस्याः निंसेदंनच्छदंनया ।। संम्प्रणोतिनयोक्तानि मिथ्यासौविहितेन्द्रियः ।।१९।। सारोसाविंह्रिथो
र्था ।। नांयस्यासौनस्यनंदश्नुः ।। तल्पेकांतांनरैःसार्द्धंमन्येहंक्षिड्डिमज्जयं ।।२०।। ननंपश्यामियस्यासौभवेन्नोहेत्रया
मते ।। नैलोकयेनापिविंदस्वंमांक्रीन्वासुकृतीभव ।।२१।। नैवेदासीनकुड्राणीनमनाधीनरोहिणी ।। वरुणानीनवा
यायीनस्याःसीमंतिनीसमा ।।२२।। प्रत्पएवेशाद्वसेन्दुस्नामाश्वसिहिविमेषिकिं ।। त्पजनक्रंवरिह्रोमंवावारेरावणे
ग्रहं ।।२३।। मामुपास्तदिहस्त्रावानयाष्टीकयाहतोहरिः ।। आज्ञालाभोन्मुखोदृक्काद्वेणानादरेद्विनः ।।२४।। वि
रूयोदग्रधारायः कुलिशोममपद्दति ।। आनिंद्रंशनधोत्मानंमन्येनेवलिनंबली ।।२५।। कृत्वालंकादुमालानमसू
मैरावतंगजं ।। वंधनेनुपयोगित्वान्नसंत्रणवदसज्जं ।।२६।। आहोकुहषिकांयश्पममयऽहलकांतिभिः ।। ध्वस्तांधका

रेणुकेर्दोःसन्निधिःसरा॥२६॥ हतरत्नच्युतो घोगोरत्नोभ्यःकरदोदिवि॥ पूतनकनायीमप्येतिसद्य॥२७॥ हृतरत्नेत्रपः
किंनुगोत्रभित॥ २८॥ अकुल्पमहसासाद्दमिमरामेणविग्रहः॥ त्रपाकरमथाप्येषयातिघ्यतद्विनिग्रहे॥२९॥ उत्पन्नस्त्वं
दशग्रीवोमनोयायोऽशिनास्त्रमूदत॥ ममुद्रसविश्रावासंमारीभ्वांमतिचक्रमे॥३०॥ संपत्यतत्स्मनीडेसौतंद्दन्नांतम
शिष्यावत॥ अस्तुनाथश्रुतार्थेनित्तेनागादिदृशाननः॥३१॥ चैत्रेनद्दस्वरहस्त्वाद्यानस्मात्तंराज्ञसेश्वर॥ योराग्ने
दुरुपस्थानोहस्तरोधंवधप्रनुशः॥३२॥ भवंतंकार्तवीर्येयोहीनसंधिमवीकरत॥ जिगायतस्यहन्तारंसरामःसा
र्वलौकिकः॥३३॥ यमास्वदृश्यरोनस्पनाउकावेश्विविक्रमं॥ ष्मरंसम्पोरणाद्बाहंनिरस्तःसिंहनादिना॥३४॥ न
संतेनानुभाविष्ठमनान्वभाविनयाप्यसौऽत्रस्तुमन्तोमयामासौनेतेनवान्वभविष्यहं॥३५॥ अधद्रूः यास्वमतांरामोऽभ्य राम
सांप्राप्यमद्विधाः॥ सकन्याशुल्कमभवनन्मिथिलायांमरवेधनुः॥३६॥ संविद्गःसहयुद्धानोनद्याङ्कंखरदूषणो॥ १३

यत्वानश्वसमुत्वा नौयानगोपीन्मरवपुसः ॥३७॥ सुरवज्ञातः सुरानोन्नमवोमाल्पधारयः ॥ अपिलंकेस्त्रियोदीप्तमागरवावपि
विग्रहं ॥३८॥ तं मीनकारमाकुशपरावणाः अत्पभाषन ॥ यातयामं विजितवान्सरामो यदि किं ततः ॥३९॥ अथानिताऽकानेनल
ज्जाभयं विभूषणा स्त्रीजमेयादिनद्धाध्वं षिकूलोकन्तुस्मानसं ॥४०॥ यश्चेन्न ईनमसौ प्रारै भीरुममायुयत् ॥ कुब्रस्ल पञ्च
केरामेभवं तं पोरुषंततत्त ॥४१॥ चिरकालोपि तं जीर्णं कीरनिष्कुषितं भवेत् ॥ किं चित्रं यदि रामेणाभवतं क्षात्रियकांतिका
॥४२॥ वनतापसकेवीरो विपक्षे गालिजाधरो ॥ किं चित्रं यदिसावज्ञोमप्रतुः खरदूषणो ॥४३॥ त्वं वमीरुश्च दुर्बुद्धे नित्यं व
रणकाम्यपि ॥ गुणांस्त्वापहुषे अस्माकं स्तो षिशत्रुं श्वनसहः ॥४४॥ शीर्षच्छेद्यमतोहं त्वां करोमि क्षितिवर्द्दनं ॥ कारपिष्या
मिवाक्तस्य विजित्य स्त्रुवकसो ॥४५॥ तमुघतनिशाता सिंप्रसुवारद्विता विभुः ॥ मारीवोन्नुनयस्त्रासादम्प मित्रो भवा
मिते ॥४६॥ हराभिरामसौ मित्रीमगोमस्त्वाम्रगघुवो ॥ रुघो गमम्पमित्रीणो यथेष्टं त्वं वसंततु ॥४७॥ ततश्छित्री

यमाणो सौहेमरत्ननिभयोमृगः ॥ यथा मुरवीनःसीतायाः प्रसुवे वकुलो भयन् ॥ ४८ ॥ तेनाद्भुतरूपेण यद्रामं मृगेण मृगलोचना ॥
मैथिली विपुलोरस्कं प्रावृत्तेषु मृगाजिनं ॥ ४९ ॥ योग्यं ह्म करं ह्यात्वा जानक्या लक्ष्मणं ततः ॥ मृगस्यानुपदी रामो जगा
14 मगजविक्रमः ॥ ५० ॥ स्थायं स्थायं क्वचिद्धावं क्रांत्वा क्रांत्वा स्थितं क्वचित् ॥ वीक्षमाणो मृगं रामश्चित्रवृत्तिं विसिस्मिये
॥ ५१ ॥ चिरं क्लिशित्वा मर्माविद्धासौ विलुभिन्नसर्वं ॥ शब्दायमानामम्बा त्वां ड्रयदंत्त्रणादावरं ॥ ५२ ॥ श्रुत्वा विस्फूर्जथुं त्र
स्यं निनादं परिदेविनी ॥ मत्वा कष्टस्थितं रामं सौमित्रिं गन्तुमैजिहत् ॥ ५३ ॥ एषणा हृषिजां भीदनादीभ्राता विरैतिते ॥ ज्ञा
तेयं कुरु सौमित्रे मयान्वायस्व राघवं ॥ ५४ ॥ रामसंबुद्धितं नैतन्मृगस्येव विवंचिषोः ॥ रामस्यानित्तसंकाशः स्वानद्वस्य व
द्गतः ॥ ५५ ॥ आप्यानस्कंधकंठां संरुषितुं सहिमुरगे ॥ मोर्दुवं तं दिशोग्वाणोः काकुत्स्थो भीरुकः ह्यमः ॥ ५६ ॥ देहं विभ्र राम
त्तु रत्नाग्रो मृगप्राणे दीदेविषन् ॥ ज्याघुष्टकठिनांगुष्ठं राममत्मायान्मुमर्षया ॥ ५७ ॥ शक्रून भीषयन्नंतं रामं विस्मापये १४

कः॥ मास्म भैषीस्त्वया घेवं कृतार्थाऽस्मि ते पातिः॥५७॥ यायास्त्वमिति कामो मे गंतुं सुत्सहस्तेन च॥ इच्छुः कामयितुं त्वं मा
मित्यसौ जगदेतया॥५८॥ स घोघं सवदंतीं तां सत्यव घोर घूर्त्तमः॥ निरगाछत्तु हस्तं त्वं यास्यसी निशापनवधी॥६०॥ रुतेन तस्मि
ञ्जलसशुचिः शुद्धदन्तावणः शिखी॥ जंगाघ्रकोऽक्षमालावाम्यशोभदलावृतः॥६१॥ कमंडलुकपालेन शिरसा चमस्तजाव
ता॥ संवस्यलन्निकेव स्त्रेमात्रां संभ्रांघ्य दंडवान्॥६२॥ अधीयन्नात्मविद्धि घां धारयन्नमस्कारिव्रतं॥ वदन्वहूं गुलिस्फोटंसू
त्रेपंथ विलोकयन्॥६३॥ संदिदर्शयिषुः सामश्रिजिह्मषुः स्वपादतां॥ त्वं क्रमावान्समागम्पसी तामम्बेसुखाभवः॥६४॥ सा
यंतनीतिथिप्रण्यः पंकजानां दिवातनी॥ क्रांतिकामासदा तन्माहृ यथं तो शुविस्मिता॥६५॥ का त्वमेका किनी भीरु ति
स्त्वय जनेघने॥ त्वुध्य त्तोप्यस्तसन्ध्या लास्त्वाम पाल्लो कथनं वा॥६६॥ हृदयंगमम र्तिस्त्वं सुभगं भाखुकं वनं॥ कुर्वी
णामीमम प्येतद्दाक्ष्यैः केन हेतुना॥६७॥ सुहृत्तं प्रियकारी त्वं कं रह स्युपतिष्ठसे॥ पुराण कन्यारु क्षुत्स्ने किंकरः सुरते

भ० षुक॥६८॥परिपूर्णेन्दुवपेरूपमाविलोकाय दुर्लभं।भावत्कं द्रष्टुवत्सत्वेदस्मात्स्वधितु जीवितं॥६९॥प्रपीतमधुकाभृंगैः सुदिवेवार
५८ विंदिनी॥सापरिमलल्लक्ष्मीकानामुं स्काशीतिमेमतिः॥७०॥मिथ्यैववश्रीः श्रियंमन्यास्मीमन्मन्मोम्पाहरिः।साक्षात्कृत्या
भिमन्येहंत्वांहरंतीश्रियंश्रियः॥७१॥नोदकंठिष्यता स्पर्धत्वामेलिष्यतयेन्स्मरः॥स्वेलायन्न निर्शनापिसज्जः कृतपरानिंवसे
15 न॥७२॥वल्मूयंती विलोकयत्वांस्त्रीनमंत्रूयतीहका।कांतिनाभिमनायेत्तकोवास्याणुसमोपिते॥७३॥दुःखायते जनः
सर्वः सएवैकः सुखायते।यस्योत्सुकायमाना त्वंनप्रतीपायसेंति॥७४॥कः पंडितायमानस्त्वांमादाया मिषसंक्षिमां।त्रस्य
त्वैरायमानेभ्यः शत्रुभ्यमत्ववमहत्वं॥७५॥ओजायमाना नस्याद्यौ प्रणीयमनकात्मजा॥ कवाचदशमूर्द्धानंसादरायाद्वंद्व
१५ ववः॥७६॥महाकुलीनऐक्ष्वाकेवंशेदशरथिर्मम।पितुः प्रियंकरोभर्ताक्षेमकारस्तपस्विनां॥७७॥निहंतावैरकाराणां राम
सतांबहुकरः सदा।पारश्वधिकरामस्यशक्तोरंतकरोरणे॥७८॥अक्षरेष्विष्टिनांपानास्त्रीकर्मसुसर्वदा।पितुर्नियोगाद्राजत्वं ९८

हिंसायां भ्यागमद्वनं ॥७९॥ पतत्रिकोष्टसृष्टाभिरद्भ्रांसिभयदेवने ॥ यस्यबाणैर्निकृत्तानिश्रेणीभूतानिशेरते ॥८०॥ दी
व्यमानांशिताम्बाणान्सम्यमानंमहागदाः ॥ क्षिप्तानंशात्रवान्मांमेकथंत्वंनावगच्छसि ॥८१॥ भ्रांतरिम्यस्ययातोमांमृगाधि
मृगयामसौ ॥ एषितुंप्रेषितोयातोमयानस्मान्नुजोवनं ॥८२॥ अथापास्यनकषायाक्षःस्पन्नस्वेदकरोल्बणः ॥ संदर्शि
नांतराकूतस्तामवादीद्दशाननः ॥८३॥ कृतेकानिष्ठिकेयस्यजैष्ठिनेयंविवासितं ॥ कोनग्रमुषितस्मरत्स्यंवकुमन्येतराघवं ॥
८४ राक्षसान्वहुयज्ञेषुविंडीशत्रूनिरस्तवान् ॥ यद्यसौकूपमांडूकीन्मैवेतावतिकःस्मयः ॥८५॥ मत्पराक्रमसर्वस्वंसिंहराज्यभो
गपरिच्छदः ॥ ममैववक्तुंकिंयुक्तंदरिद्रास्तियथाहरिः ॥८६॥ निर्लज्जोविषमद्दःस्वामीधनानांहृतपुष्पकः ॥ अथ्यास्तेऽगि ।शं
यस्मात्कस्तत्रबैतिकारणं ॥८७॥ भिन्नगोकद्रवध्यायन्मन्तोविस्मयधर्मः ॥ स्वयंकृतसीमानंद्ध्यानेनमुखेनास्तेनिरुद्यतिः ॥
८८ ॥ समुद्रोपत्यसकाहेमीपर्वताधिस्तकापुरी ॥ रत्नपारायणंनघात्वंकेतिममसौथिलि ॥८९॥ आवासेसिक्तसंमृष्टेगां

म० १६

16

वैस्त्वं तिष्ठ वासिता ॥ अर्पितोरुसुगंधिस्त्रकुतस्यावसमयासह ॥ ९०॥ संगछपौस्त्वित्वैणं मां पुत्रवानां तरुणी शुभे ॥ राघवः
प्रोष्य पापीयान् जहीति मकिंचनं ॥ ९१॥ अथीत द्विवती प्रसितभ्रमरकर्मीणि ॥ वशे क्तास दशग्रीवं मोऽदस्ववरमं हिरे
॥ ९२॥ मास्म भूर्या हिरणी भीरुर्गंतुमुन्नाहिनी भव ॥ अभ्यासितीव भूत्वा मनोवह्नः संम द्विती भव ॥ ९३॥ तांप्राति कालि
कीभत्वा जिहीषु भामम विग्रहः ॥ बाहुपपीडमा श्लिष्य जगाहे घों निशाचरः ॥ ९४॥ नस्यंतीतां समाश्रायया तो राक्षि
राजये ॥ वृक्षीभूय भयाद् शसां बाक्तिरमृगपक्षिणः ॥ ९५॥ श्चैरारस्यमानांतां कृपणां राम लक्ष्मणो जन्मपुः आपप
त्नीरुः परुषं रावणं वदन् ॥ ९६॥ एते प्रकीर्णका ॥ ० ॥ द्विषनवने वराग्प्राणांत्वमादायवरोवने ॥ अग्रे सरोज छन्मा
नं माभूः सर्वं सरो ममा ॥ ९७॥ पश्चात्करसमाचारं ख्यातं भुवि दयाकरं ॥ पितुर्वाक्यकरं रामं धिकृत्वा उत्वंतमव एन
पं ॥ ९८॥ अहमंतकरो नूनं ध्वांतस्येव दिवाकरः ॥ न वराक्षस रामस्य नेषः कर्मकारोपमः ॥ ९९॥ सतामरुष्यरं पत्नी वै

१४

रकारंनराशनोहंतुकामहृकारोरसौ।शरस्कारा:पपातरवं॥१००॥ताधिकार:समाप्तः॥धुन्वन्सर्वपथीनंरथंवितानंयत्न
योरसौ॥मांसशोणितसंदर्शंतुंडतमयुध्यत॥१०१॥नविभायनजिह्मायनवक्रामनविव्यथे॥आघ्रानोविध्यमानोपि
रणान्निवृत्तेनव॥१०२॥पिशाचमुखधौरेयंसच्छन्नकवचंरथंयुधिकद्रथवद्भीमंबभंजध्वजशालिनं॥१०३॥एनेप्रकीर्णको:
मंत्रासयांचकारारिंसुरानपिप्रायपमुपत:।संस्माजयांचकाराथसीतां।विश्वातिवाकुना॥१०४॥अशीतोरावण:कासौ
वक्केशस्थैर्निराकुल:॥भूयसंवेभिदांचक्रेनखतुंडमुख:स्वगः॥१०५॥हनुंकोधवयादीहास्वकोतेनोपरस्परं॥न
वापजायांचक्रेविदंयोचक्रेनराक्षस:॥१०६॥त्पापासांचक्रिरेसुदेवगंधर्वकिंनरा:॥पलेनपक्षोल्लोल्लूयांचक्रेक
ष्यासतत्रिण:विलुठितमवनौविलोक्यघातंदशवदन:खवरोत्तमंप्रहृष्यन्॥रथवरमधिरुह्यभीमधूर्यंसपुरम
गान्मपरिगृह्यरामकांतां॥ ॥१०७॥ ॥इतिश्रीभट्टीकाव्ये०पंच०॥ ॥ओषंप्रकारकामास्थिदर्शवक्रमहानिशं॥वि

म०
१८ दंचकारवैदेहीरामादन्यमनिरुत्सुकां॥१॥प्रज्ञागरं चकारासैहा स्वनिशमादरात्। प्रविभयांचकारासीकाकुत्पादभिशं
कितः॥२॥नजिह्मयांचकाराथसीतामभ्यर्थ्यतर्जितः॥नापूजाविमारामासंवैदेह्यांप्रसितोभृशं॥३॥विदांकुर्वंतुरामस्यं
७ हन्तमित्यवदत्स्वकान्॥रक्षांसिरमितुंसीतामभिषज्ञप्रयत्नवान्॥४॥श्रामधिकारः॥रामोपिहतमारीचोनिवत्स्यत्खरना
दिनः॥कोप्यन्त्रसमशृणोत्क्रूरान्त्रसितोऽशुभशंसिनः॥५॥आशंकमानोवैदेहीरवाहितांनिहतांम्रतां॥सशत्रुवस्यस्या
17 दर्थ्यमाराद्दायांतमैक्षत॥६॥सीतांसोमित्रिणात्यक्तांसद्भीवीत्रसुमेकिकां॥विज्ञायामंस्तकाकुत्स्थः द्वयेह्नेमंसु
दुर्लभं॥७॥एतेप्रकीर्ताकाः॥सोपश्यल्लक्ष्मणंसीतांयाचमानःशिवंसुरान्॥रामंयथा॥स्थितंसर्वंमातातावूतेस्मविक्लवः
॥८॥संदृश्यपशरण्यंभर्त्संभिन्नमाणोवनंश्रियां॥प्राणान्दुहन्निवात्मानंशोकंचित्तमवारुधत्॥९॥गतास्यादवचिन्वाना राम
कुसुमान्याश्रमद्रुमान्॥आयत्नतापसानधर्म्यं सुतीक्ष्णःशास्तितज्जसा॥१०॥आः कष्टंवतहीचिनंदूमातदैवतानिधि १८

कृताह्वा पितः क्वासि हे सुखुवह्वेवं विललापसः ॥ ११ ॥ इहासि दृश्यसि दृष्टेत्यासरवेत्य मितो गमत् । अन्वासीत्संस्मरन्नित्यं मे थित्याम
रनाग्रजः ॥ १२ ॥ उद्दंन क्रं ननं पो ष्यमेत द्द्वितानं । शुचेवोद्यथाप्त्वायां प्रज्ञापतिर्नयाविना ॥ १३ ॥ पेन्निष्म हिमुहूः सुरसां
यां मत्ताशंकया वयं । अकाले दुर्मरं महोयज्ञावामस्तया विना ॥ १४ ॥ अन्नेमः प रिहासोपपरीत्वामाकृथामम ॥ मत्तो
मां त्वं श्रियाः सीते मा रं स्थाज्जीवितेनन ॥ १५ ॥ एते प्रकीर्णकाः ॥ अजः पुरं मिज विकारः ॥ अहं न्सवश्रिषं मीमं गृह्लसंकृत्वि
क्रमं ॥ माश्रुत्वः पत्सुरात्मानं मानस्थित्वः प्रियं प्रिये ॥ १६ ॥ मास्मदाज्ञीर्मृषादो षंभक्तं मां सा नि विक्लिशः ॥ शैलं न्वाशिश्रिय
द्वामानदोवुयत्सद्रुवत् ॥ १७ ॥ एवावदेहि धैर्यं नस्तवहेतो रसुस्रुवत् ॥ त्वंनो मति शिवाथासीर्न्नष्ठाप्राणा निवास्थः ॥ १८ ॥
रुदतोऽशिश्रियद्ध्रुत्सुराः स्पहे तो स्तवाश्वयीन ॥ प्रियेऽहं मां निरासमा श्वेन्मानवोवस्थिकीर्षितं ॥ १९ ॥ लक्ष्मणावक्षय
शरव्यस्पा किं वि क्रोधकारणं ॥ दोषप्रति स्माभावानमज्ञाने क्रियतां कथं ॥ २० ॥ इहसा भ्मलिपऽश्वैः स्नात्नीहाव्यधिव स्नातेः ॥

म० १८ इहाहं द्रष्टुमाक्रन्तां स्मरन्नेवं सुमोहसः ॥२१॥ तस्मालिपतश्शोकाग्निः स्वांतं काष्ठमिकवल्लत । अत्रमालि सेवानिलः शीतो वनेजं तन
जि हृदत ॥२२॥ स्नानमप्यश्वितां भो सौरुदद्दृष्टिनया विना ॥ तथाप्यपि क्वचारीणि पितृभ्यः शोकमूर्छितः ॥२३॥ तथान्नोऽपि
क्रियां धर्म्यां स कालेनानुवत्कवित ॥ महतां हितया नित्या छिद्रेनैवावसीदति ॥२४॥ आक्रन्तस्समुहुः श्वरान्मुहुरानन्दनतरा हसान ।
18 एतसीताद्दुहः संख्ये प्रजपर्थयतस्सबूवं ॥२५॥ स्वपोषमप्रुषघुष्माम्याम पक्षिमृगशावकाः । अघुत्रेंडुनासार्द्धं तां प्रबूतगतनायतः ।
२६॥ गिरिमन्मस्तपङ्कामोलि प्रभुर्जनकसंभवां ॥ तस्मिन्नायोधनं चन्तं लक्ष्मणाय पाशिषन्महत ॥२७॥ सीतां जिघांसत्सौमित्रे
राक्षसावारतां ध्रुवं ॥२८॥ दृष्ट्वेदं शोणितमप्यग्रे संप्रहारेष्वनु नक्तयोः ॥२८॥ इदं कवचमश्वोमीत्साश्वो यं वर्षितो रथः ॥
एतस्संगिरिमन्वेष्टुमवगाहाक्रन्तुं ॥२९॥ ममूर्मस्येममास्तं भीङ्क्षिपादो सभङ्घाति ॥ अजारी क्षिवमज्ञावलं शोकान्तथा राम
जरत ॥३०॥ यध्रस्य हाप्यतां पक्षौ त्नौ वीक्ष्य लक्ष्मण ॥ जिघ्नांसो न्तमापा दिष्टं सो यं निशाचरान ॥३१॥ क्रुद्धोपी हि रघु १८

व्याघ्रोरक्तनेत्रोजानिघ्नगणान॥ अवोधिदुस्थं त्रैलोक्यं दीप्तैराश्वरिभानुवत॥३१॥ अतोप्यस्योन्नमंसत्वमाप्यापिकृतनकृत्यवत॥
डपावापिश्वसामर्थ्यंतस्यसंरंभिणोमहत॥३३॥ अदोहीवविषादोस्यसमरुद्देवविक्रमः॥ सममभाविवकोपेननिश्वसमी
द्वायतेमुहुः॥३४॥ सिजधिक्कारः॥ अथालेव्यधनूरामोजगाजेगजविक्रमः॥ रुणद्धिविनुर्मार्गं भिन्नस्त्रिकूलपर्वतान॥
३५॥ रिणस्त्रिजलधेस्तोयानिविनाश्यिदिवःसुरान॥ तुणस्त्रिगर्यास्पातालेछिनस्त्रिन्नगणादावरान॥ ३६॥ यमंभुवन
त्रिकालेनसंनिधानोऽस्त्रकोपाल॥ शुष्कयेप्वपिनप्सुवीमरिवंदावनःस्वतेजसा॥३७॥ मतिंनृणस्त्रियज्ञाणांछिन
स्मीद्रस्यविक्रमं॥ मनस्त्रिसर्वमर्यादांतनभिप्रोमविद्यतं॥३८॥ ननरणेहीतिलोकोयंविनेमांनिष्पराक्रमं॥ एवंदे
हनाशरथिरप्रणास्वतुषाशये॥३९॥ आम्बिकरणाः॥ सवर्त्नयस्तमित्रास्तत्रविकीर्णजगवद्वये॥ ऐसेनाप्राश्रमादारा
द्धिस्विकल्पंघतरणं॥४०॥ तंसीतांघातितांमत्वाहंतुंरामोभ्यधावत॥ मावधिष्ठाजराप्रमांसीतांरामाहमेत्रि—॥गुप्तास्थिनैः

म० वसुक्तेनेन सखायं राघवः पितुः ॥ ततो रावणमाख्याद्विषंतपततां वरः ॥४२॥ व्रणवेदनया स्नायन्मममा रगिरिकंदरे ॥ तस्याग्ध्रं तु कि
१९ यां कृत्वा मृतस्थाने पुनर्वनं ॥४३॥ सावान्तसंवो रेणवलापकर्षमश्रुतां ॥ हृष्टमाजगृहाते तौ रक्षसा दीर्घबाहुना ॥४४॥
भुजौ वक्रौ तं तु सस्यमिस्त्रिशाभ्यां रघूत्तमौ ॥ सच्छिन्नबाहुरपतद्विकृतौ हूल्लयन्भुवं ॥४५॥ प्रकीर्णका : ॥ अथ कृत्याधिकारः
19 ॥ पृष्टं पृच्छतस्तस्य कथनीयमवीवृतः ॥ आत्मानं ववासंवजेर्पवानिरघूलमः ॥४६॥ तम्पाकथयन्तुवे देहीशक्योद्र्धुं रिपुः
कथंमद्यः कथं वियोगशागघमेतत्वया मम ॥४७॥ अहं रामप्रियः ॥ पुत्रो मघपीतद्वभ्रमन्त ॥ पापवर्मो मुनेः शापाज्ज्ञातः
तद्गत्मवदृत्सतं ॥४८॥ तव प्रयातो पम्पतं शरत्वष्टतो ब्रवीमि तो रावणेन हृता सीता लंकां नीता सुरारिणा ॥४९॥ ऋष्य
मूके नव घोत्ति पण्पश्चात्वधः कपिः ॥ सुग्रीवो नाम वर्ष्यो सो भवता चातुविक्रमः ॥५०॥ तेन वध्येन हन्तो सि त्वमर्थ्य ऊमसाधि राम
नं ॥ राक्षसं क्रूरकर्माणं शक्राविद्रावामितं ॥५१॥ आस्ते स्मरन्सका न्तायाहतायावालिना कपिः ॥ वृषोयथो पमसर्पायागो हपो
१८

र्दृढताडितः॥५२॥ तेन संगतमार्येण रामाज्ञार्थं कुरु द्रुतं॥ लंकां प्राप्य ततः पापं रथयीं हनिष्यामि॥५३॥ अन्यतो घं न तत्रास्ति सर्वथा
प्रवीमिति॥ मित्र मर्त्यं गतस्तस्य परिपूर्णं करिष्यामि॥५४॥ आस्तम्भेन हस्तेन सुग्रीवो ज्येष्ठेन संगतः॥ इत्सः शिष्येण गुरुवत्
गध्यमर्थमवाप्स्यसि॥५५॥ नारुवेयः सागरोप्यस्तस्य सद्भूत्स्य शालिनः॥ मस्तुस्तस्य त्वया मार्गो मृत्युः शोकस्य तेन नते॥५६॥
स राजसूयया जीवतेजसा सूर्यसन्निभः॥ अमृषो घं बुवस्त्यो जगाहे घां निशाचरः॥५७॥ प्रकृष्टयथाः पंथं यं तोनततो दाग्र
रथील्लताः॥ रत्नान्नपानकुप्यानां प्रमादस्तु न स्मृतं स्मरती॥५८॥ ममुन्नरं नाव मथो न दान भिघोष्यस विभान॥ सिद्धता रा
मिवत्स्यात्तां शर्वरीमापनुर्वने॥५९॥ वसानां वल्कलैः शुद्धैर्विघृष्टैः कृतमेखलां॥ श्यामामजनपिंडाभां दण्डिनीमजिना
म्बरां॥६०॥ प्रग्रह्य पदवन्साध्वीस्पष्टरूपां मविक्रियां॥ अग्रहां वीतकामत्वादेव ग्राम्यामनिन्दितां॥६१॥ धर्मकृत्परता नि
त्यमकृष्य फलभोजनां॥ दृष्ट्वा तामसुर्वडामो पुस्पोपतद्व श्रमं॥६२॥ सता मस्वेय कश्चित्वममावास्यासमवये॥ पित्र्हणं

म० कुरुषेकार्यमवाप्यैः स्वादुभिः फलैः॥६३॥ अवश्यपपाय्यंपवसेकश्चित्वं देव भाश्चविः॥ आसाद्यमुद्धरे सोमद्भिजैः कश्चित्रमन्मग
॥६४॥ आचाम्यंसंध्ययोश्चिश्चित्सम्प्रकुर्तेन प्रहीयते॥ कश्चिदग्निमिषान्नाय्यं काले संमन्यसे तिथि॥६५॥ नप्रणाय्योजनः
कश्चिदग्निचित्तावता तथा॥ देवकार्य्यविधानाय धर्मज्ञो हीमहोदये॥६६॥ कुंडपाय्यवतां कश्चिदग्निचित्यावतां मया॥ कथानी
रमसेनि ममुपव्यायत्यवतां शुभे॥६७॥ क्रतुपाः॥ वर्द्धसे तैते तयोभी रुमजेष्टाविद्युनायकान्॥ अजैषीः कामसंमोहौ संप्रप्याः २०
नयेनवा॥६८॥ नापस्पसितपर्स्पतीगुरून्सम्यगतन्नुषः॥ यमान्नोहविजिष्टास्त्वंनिज्ञायतपसेनुषः॥६९॥ अथार्घ्यमधुप
२० र्कीघमुपनीयादरासौ॥ अर्घ्यं षिञ्चा फलैरर्घ्यो सर्वज्ञारम्यदनाम यं॥७०॥ प्रकीर्णकाः॥ न अयक्त्दधिकारः॥ सख्यस्यतव
सुग्रीवः कारकः कपिनंदनः॥ द्रुतं दृष्टासि मैथिल्याः सेवमुक्ता तिरोभवत्॥७१॥ नंदनाश्विमुनीन्द्रारण्यारमण्यानि वनौकसां॥ एम
वनानि भेजनुर्वीरौ तनः पांपानि राघवौ॥७२॥ भोगानी को किल कु— वासनैः पश्यल क्ष्मणारो वनेर्हषिर्नापंपां अस्माकं २०

हृदयाविधं ॥७३॥ परिभावी नितरां पश्यंमंग्रे स्थीनिवेतसां ॥ उन्नासीनिजलेनाभिदुन्नन्नरदपिनंजानं ॥७४॥ सर्वत्रेदयिता
धीनं सुखं के रामणीयकं ॥ येनज्ञासे प्रियायामे कद्दंदहंसकोकिलं ॥७५॥ पल्लिभिर्वितृदे यैनांशाखिभिः कुसुमोत्करै
:॥ अज्ञोयो यस्यवानास्ति प्रियः स्वग्नो भवेन्नसः ॥७६॥ ध्वनीनां उद्दमैरभिर्मधूमामुदयैभटशं ॥ स्वातिधैः पुष्पगंधानांपतंगै
र्लपितावयं ॥७७॥ धारयैः कुसुमोर्मार्णां पारयैर्वीधितुंजनान ॥ शा॥ विभिर्हाहतान्मूयोहृदयानांमुदेजये ॥७८॥ दृदैर्दुःख
स्यमाहृम्पोधायैरामोदमुत्तमं ॥ लिंपैरिवतनोर्वाते शर्वतयः स्माज्जनोतकः ॥७९॥ स्ववश्यायकणास्वावाश्वाकुसु
ताफलत्विषः ॥ कुर्वंतिविन्नसंख्वावंवलनसार्पग्रसंभृताः ॥८०॥ स्ववसायोभविष्याभिदुःखस्यास्यकदान्वहं ॥ नजीवस्य
नहारेमांकरोतिसुखिनंयमः ॥८१॥ दृष्टोहंमुक्तनोलेदैवैकृतैर्यथांगिरिः ॥ नायः कोत्रमयेनस्वावती हविगतंज्वरः ॥८२॥
समाविर्ष्टग्रहेणेवग्राहेणैवात्रमर्मणि ॥ दुहुरारहान्सम्मस्यैववनान्नान्ममानसं ॥८३॥ शीतातहानिवलच्छायवानन्तकार

भ०
२१

दशाविततः॥८६॥ संहाहीयरिक्षिप्राः श्राणक्षिरलिमांसकैः। प्रघीरैकहायनमारंगगतीरं सुकुलोलमौ॥ लवेकौंथकुशकी
नाम्रुष्पकरकमगंछमां॥८५॥ तोवालिमपाधिमत्वासुग्रीवोऽचिंतयत्कपिः॥ बंधुना विग्रहीतो हं भवसंजीवकैः कथं॥८६॥ कलोह
मानकः॥ ख्यातकर्मोपपदाधिकारः॥ मंशत्तुल्लायोमनुभोराबयोमन्त्रराणि॥ निगामसमपरीवारो ध्यौ ममाय भिवौ स्थितौ॥८७॥ द्रष्टोरामेदेश्म
स्मितं इतं विषमस्थः कपिर्द्विः॥ शौकाकुमुदसब्धग्रामान्तु कपिकुंजरैः स्थौ जिगीषू रामसुग्रीवौ पातनभस्तलं॥८८॥ सुराधवैरीव तूर्णी
ऽः शाखिभिः पवनाहतैः॥ अप्यमुकमगाद्दंगैः प्रमीतं सामर्गोशिव॥८८॥ नंमनोहरमागम्यागिरिं वर्महरौ कपिः॥ वीरौ
सुरवाहरोऽबोवभिन्दुर्भिन्नार्ह विग्रहः॥९०॥ वलिना वसुमन्दोंऽयुवांस्तवेश्मापिव॥ आवहाथामिथः कस्माछंकरेसा
पिदुर्गमे॥९१॥ व्याप्तं गुहाशयैः क्रूरैः क्रव्याद्भिः मानिश्चाम्बरैः॥ तुंगशैलतरुछन्नमानुषाणामगोचरं॥९२॥ सत्वमेज राम
यसिंहाघ्रान्तनंधयसमत्विषौ॥ कथं नाडिंधमान्मार्गानागतौ विषमोपलान्॥९३॥ उन्नीर्म्मीवाकंपभीमाः सरितः २१

॥९०॥ विश्वासमुपदवे शोसौ वधिबद्धः समाहितः॥ विनत्सं८

कूलमुद्वहाः॥ आसादितौ कथं वृत्तं न गतौः कूलमुदुत्रैः॥८४॥ रामोवोच द्वन्द्वमंतमावामभ्रंलिहं गिरिं॥ एवं विद्वन् पितुः
कामात्तां तावत्संपश्यान्मुनीन् ॥८५॥ अमितं पश्चमीशानं सर्वभोगीनमुत्तमं॥ आवयोः पितरं विद्धि स्मातं दशरथं भुवि
॥८६॥ छलेन दधितारण्या द्रष्टसाहं तु देननः॥ अस्मर्घंपश्यपयामस्तांहतानां मृगयावहे॥८७॥ मत्स्यवेमारुती राममपि
वालीति वानरः॥ शमयेदसि संग्रामे मत्तादंतपरंधिं॥८८॥ ऋग्रंपश्यपेन सुग्रीव स्तेन भ्रात्रा निराकृतः॥ तस्य मित्री यतो
स्तः संप्राप्नोमि वशं वदः॥८९॥ प्रियंवदो पि नैवाहं ब्रुवे मिथ्यापरितप॥ सख्या तेन दशग्रीवं निहन्तासि क्षिप्रंतपं॥१००॥
वाच्यंपमोहमनन्तेसमम्मेत द्ववीमिते॥ एहि सर्वंसहं मित्रं सुग्रीवं कुरु वानरी॥१०१॥ सर्वे कपयशाः शाखं वरामं कल्म
न हेकपिः॥ आदाया श्वंकषेश्यायान्मलयं फलशालिनं॥१०२॥ मे द्वंकरं द्रवायात मत्तं रामं लक्ष्मान्वितः॥ द रामेनेन
सुग्रीवो वालिभानुं भयंकरतया प्रकुरुतांस्मम स्मोनम्स्वप्रियं करौ॥ लेमं करा ति कार्यार्था॥ णिषयाँलोचपतां ततस्म

भट्टिका॰ आशितंभवमुत्कृष्टंवल्गितंशायिस्थितं॥बहूनमस्तुकृष्टुंवल्गितंशायिस्थितं॥बहूननुनयकाकुस्थः कपीनांस्वेछयाकृतं॥१०५॥
२२ नतोवलिनमप्रख्यंकपिंविश्वंभराधिपं॥सुग्रीव·प्राब्रवीद्रामंवालिनोयुधिविक्रमं॥१०६॥वसुंधरांकृतात्मा यांनाक्रिवालि
समोवली॥हृदयंगाममेतत्तांब्रवीमिनपराक्रमं॥१०७॥दूरगौरंतगैर्वाणैर्भवानत्यंतगः श्रियः॥अपिसंक्रन्दनस्यस्यात्क्रुद्धः
किमुतवालिनः॥१०८॥वरेणानुमुनेर्वालीसंज्ञातोदस्युहोरगो॥स्ववार्यप्रमरः प्रातरुघन्निवानमोपहृ॥१०९॥अतिप्रिय
त्वाच्चाहिमेकातरं प्रतिपद्यते॥वेनोवालिवधंरामत्वोशायहनुयस्थितं॥११०॥शीर्षघातिनमाघातमरीणांत्वाविलोकय
न्॥पतिघ्रलेह्नतोयेनांमन्येहंवालिनःश्रियं॥१११॥मातुघ्रान्तबुधिहस्तिघ्नोगिरीनक्षिप्यन्नकान्निमान्॥शिल्पिभिपाणि
घैः कुन्द्दस्त्वयाजयोक्याययवान्॥११२॥आद्यंकरणविकांतोमहिषस्यसकरद्विषः॥प्रियकारणेमिंदुष्यदुष्ककरकतवानधं रम
॥११३॥प्रियंभावुकतांयास्मत्त्क्षिपन्नपोजनंमृतं॥स्वर्गंत्रिकंभविस्मष्ठक्रस्मिंग्लोप्यवाधयन्॥११४॥तितांसोः शक्ति २२

मस्त्वगताराम्रोऽस्मूत धियः कमेः॥ अभिनतमपति पस्सर्थमस्तव्योमस्य शासरून ॥११५॥ ततोवालिवशो वध्योरामस्त्विक्रूतितसाध
सः॥ अपम्भविलयंभ्रातः सुग्रीवोनिदन्स्धकृः॥११६॥ गुहायानिरगाद्वाली सिंहोमृगामिवघ्नवन्॥ भ्रातरं प्रुङ्भिपः संख्येघो
षणासरयनदिशः॥११७॥ व्यापच्छमानयोर्मध्ये भेदेस्तदशयोस्तथोः॥ बाणमुदभेदेसदशयोस्तथोः॥ बाणमुघतमायं र्थंनि
क्षिप्सः कोसमुद्धसन॥११८॥ सीक्ष्वाकुस्तलनंदनः॥ १(तशात्वावालिदुहंरामोमालयासविशेषणं॥ अगांदर्षभुनर्हनुक
(पिनाहायजणो॥ ११र्थं निक्षिपहः कोसमपुसमन॥११९॥ कृत्वावालिदुहंरामोमालयासविशेषणं॥ अगांदर्स्वभुनर्हनुकपि
नोद्भायघनणो॥१२०॥ ततोवानसंस्त्पामोः संप्रहारेततुस्तदं॥ वालिनोहृत्भागामो वापणंप्रादमन्पजनत॥१२१॥ वालिनम
तितं दृष्ट्वावानरारिपुघातिनं॥ बांधवक्रोशिनोम्भेजुरनाथाः ककुम्भोदश॥१२२॥ धिग्दाशरथिमिन्स्त्रुर्भुवनवानिनः॥ उपे
मिक्षपात्मः क्रोशांतस्तेकपिस्त्रियः॥१२३॥ राममुद्दैक्रपाश्वरस्सरमांनीकपिप्रिभुः॥ भणवेदनयाग्लाधत्साधुंमममममस्

म॰
२३
२३

धुक्षत॥१२३॥ मृषासि त्वं हविर्धानी राघव ब्रह्मतापसः॥ अन्यव्यासक्तकानित्वा द्वलग्नं पापसंमितः॥१२५॥ पापकृत्सुकृतां म
ध्ये राजन्दुःसुरापकृत स्मृतः॥ मामपापं दुराचार किंनिहत्याभिधास्यसि॥१२६॥ अग्निचित्सोमसूनुश्च राजा रथ्यवक्र विदादिषु॥ अ
नत्वेष्विष्टवान्कस्मान्न त्वया येष्टितः पिता॥१२७॥ मांसविक्रयिणः कर्मविधस्यापि विगर्हितं॥ मांसघ्नतभवताकारि निःशंकं
पापदृश्वना बुद्धिपूर्वं ध्रुवं नत्वा राजकन्या। पिता रवल्लं॥ सहस्र ध्वानामन्सेन घोहिमामनागसं॥१२९॥ पंचपंचनखाभक्ष्या
यप्रोक्ताः कृतजैर्द्विजैः॥ कौशल्याजशशादी मांतेषां नैकोप्यहं कपिः॥१३०॥ कथं दुःस्थः स्वयं धर्मप्रजास्त्वं पालयिष्यसि
श्चान्मानुजस्याजिह्मविषसौमित्रे स्वकथयन्नवा॥१३१॥ मन्ये किंजमहद्ध्वं तं त्वाम द्वावियत्नेररणो॥ नक्ष्म णाधिज दुर्वृत्तं प्रयुक्तमनु
जेननः॥१३२॥ प्रत्यक्षेवालितं रामो नाकृतवानहं॥ पञ्चभिः स्तुत्वाभिः प्लवैर्जरद्भिश्च कपीश्वर॥१२३॥ अहं तु पश्चान्मात्राक्षि राम
यं भुक्तं कनीयसा॥ त्यपेपिबान्नूवाने र्निंदीतस्त्वं लतामृगा॥१३४॥ अन्तनैषीन मोवालीत्रपावा निवरावर्त॥ मज्जिपत्नां गादंय २३

ल्लात्काकुस्थेतनयं प्रियं ॥ १३६ ॥ प्रियमाणाः स्म सुग्रीवं प्रोचे सद्भावमागतः ॥ संभाविष्याव एकस्यामभिजानासि ॥ १३७ ॥ त्रकसाव
नगोइं बुधयन्यास्या वोमधूनिव ॥ अभिजानीहि तत्सर्वं वृन्नां समयोद्वयं ॥ १३८ ॥ दैवनं विदधे नूनं स्तुगापन्सुखमावयोः ॥ शाश्व
द्वमखवतदुःस्थं यतो न इति हाकरोत ॥ १३९ ॥ ददौ स दयितं भ्रात्रे मालां वाग्र्यां हिरण्मयीं ॥ राज्ये संदिश्य भोगांश्च ममारवूणपी
ङितः ॥ १४० ॥ तस्य निर्वर्त्य वर्त्तव्यं सुग्रीवो राघवाज्ञया ॥ किष्किंधाद्रियुहां गंतुं मनः प्रणिदधे पुनः ॥ १४१ ॥ नामग्राहं कपिभिर
ग्रानैः स्तूयमानः समंतादन्वाग्भावं रघुवृषभयोर्वानरेंद्रो विराजन् ॥ अभ्यर्णोम्भः पतनसमये पल्लवीभूततसानुं किष्किंधाद्रिं
न्यविशत मधुक्षीवगुंजद्विरेफं ॥ १४२ ॥ ॥ इति भट्टिकाव्ये अधिकारकांडे सुग्रीवसमागमो नाम षष्ठः सर्गः ॥ ॥ ० ॥
अतलाक्षीलक्ष्याधिकारः ॥ ततः कर्त्ता वनाकंपं ववौ वर्षाप्रभंजनः ॥ नभः पूरयितारश्च समुन्नेमुः पयोधराः ॥ १ ॥ तर्पणं प्रज
निष्णूनां सस्यानाममलंपपः ॥ रोविष्णवः सविस्फूर्जा मुमुचुर्भिन्नवन्नवद्धनाः ॥ २ ॥ निराकरिष्णको मानुं दिवं वर्तिष्णवो ऽ

भ० २४

24

मितः॥ अलंकरिष्णवो भांतस्तडित्वन्तश्चरिष्णवः॥ ३॥ तान विलोक्यासहिष्णुः सन्विललापोन्मदिष्णुवत्॥ वसन्माल्यवति ग्लास्नू रामो
जिष्णुरधिष्णुवत् भ्रमीकदंबसंभिन्नः पवनः शमिनामपि॥ क्लमित्वं कुरुतेऽत्यर्थं मेघशीकरशीतलः॥ ५॥ संज्वारिणेव मनसा ध्वांत
मायासिना मया॥ द्रोहि खद्योतसंपर्कि नयनामोषि दुःसहम्॥ ६॥ कुर्वंति परिसारिण्यो विद्युतः परिदेविनं॥ अभ्याघातिभिरामि
श्राघ्यातकैः परिराटिभिः॥ ७॥ संसर्गी परिदाही विशीतोप्याभाति शीकरः॥ सोढुमाक्रीडिनोऽशक्याः शिखिनः परिवादिनः॥ ८॥ ए
ताद्देवानुरोधित्वाद्द्वेषिणं पद्वरागिनमेघस्फूर्जावान्परिमोहिणं त्यागिनं सुखदुःखस्य परिक्षेप्यमवेक्षितुमर्हतुः॥ १०॥ विक
त्थी पायते प्रत्नमविश्रंभी सुहृज्जलं॥ पर्जन्यं वातकः पत्नीनिकृंतन्निव मानसं॥ ११॥ प्रलापिनो भविष्यंति कदा न्वेते पलाषिणः॥
प्रमाथिनो विमुक्तानां हिंसकाः पापदर्शिराः॥ १२॥ निंदको रजनिंमन्ये दिवसं क्लेशको निशां॥ प्रावृष्मनैषीत्काकुत्स्थः कथं राम
चित्परिदेवकः॥ १३॥ अथोपशारदे यशपत्क्रौंचानां वेष्टनैः कुलैः॥ उत्कंठावर्द्धनैः शुभ्रैरवणैः संवरं ननं॥ १४॥ विलोक्यरवणां २४

इत्थंलक्ष्मणंशोचन्नोवादत्॥ पश्यपद्मंइमणोन्हंसानरविन्दसमुत्सुकान्॥१५॥ कपिश्चंक्रमणोधापिनासौभवतिमर्दिनं॥ कुर्वन्ति
कोपनंतारामंडनागगनसमं॥१६॥ मावैसाय्यापितारांकेंकमलानिरविंकपिः॥ दीपितारांदिनारंभोनिरुद्धध्वांतसंचयं
॥१७॥ आनीतेवर्षकेकालेप्रमत्तःस्थास्तुकोगृहे॥ गास्तुकोध्रुवमध्वानंसुग्रीवालिनागतं॥१८॥ जल्पाकीभिःसहासीनः
स्त्रीभिःप्रत्रविनात्वया॥ गत्वालक्ष्मणवक्तव्योतार्यविनाभिष्टुरंवचः॥१९॥ शैलेविश्वधियांत्विप्रमनादरिणमभ्यगात्॥ मायथ्वं
परिभवीष्ठ्रहिपापमव्यथितंकपिं॥२०॥ स्पृहयालुंकपिंस्त्रीभ्योनिद्रालुमदयालुवत्॥ श्रद्धालुंप्रामरंधाह्रंसमुमडैवद
तुत्ते॥२१॥ सभमरोभंगुरप्रज्ञोगृहीत्वाभास्वरंधनुः॥ विदुरोजित्वरःप्रापलक्ष्मणोगत्वरान्कपीन्॥२२॥ तंद्रागारूकःकार्थे
प्युदंहश्रकारिपुंकपिः॥ अकंपमोरुतिप्रपंनमःप्रावेशयत्गृहं॥२३॥ कम्राभिराद्वृतःस्त्रीभिराशंसुःक्षेममात्मनः॥ इ
च्छुःप्रसादंप्रणमन्सुग्रीवःप्रावदन्नृपं॥२४॥ अहंस्वप्नकृप्रसादेननतवर्वंदारुभिःसह॥ अभीरुरवसंस्त्रीभिर्भीलुराःभिरिह

म० २५ श्वरः॥२५॥ विघुष्टाशनैरवैर्भासो विभ्राजं शब्दाल्लांछुतं। रामप्रत्येषु मेघेषु नाहमज्ञासिषं रतः॥२६॥ वयशोकच्छिदो वीराय्य भो
संप्रति वानरारा॥ धरासमुद्रशैलानां नामं न गान्त्रहितो म्यहं॥२७॥ ताष्ठीतिकाः॥ ॥ सद्वव स तत: कार्यकारु वानरपुंगवः॥
25 सर्ववानरसेनानामाश्वागमनमादिशत॥१॥ वयमन्वेव गच्छामो रामं इ पुत्वरान्विताः॥ कारकामित्रकार्या।ि सीतालाभायसोब्रवीत
॥२९॥ ततः कपीनां संघानां हर्षाद्भावमजायत। सूरयन्तः समाजग्मुर्भयादासः॥३०॥ सुग्रीवांतिकमासेदुः साधयिष्याम इत्यपि। कोशंच
न इवाकस्माड्डुवर्नां निर्देशाननं॥३१॥ कर्त्तास्मि कार्यमायातैरेभिरित्यवगाभिसः। काकुत्स्थापादपस्या पांशीतस्पर्शगमुपागमन्॥
३२॥ कार्यसारनिभं दृष्ट्वा वानराणां समागमं। अन्वेनाशंदशास्यस्यनिर्दृत्ताभिवराघव॥३३॥ निराधिकाराः कृतः॥ ततः कपि
समाहारके निष्क्रायमागतं। उपाध्मापरवायामसुग्रीवोऽध्यापपदिशां॥३४॥ स जल्लांभोदसंरावं हन्समसदागदं। जांबवन्नी राम
लसहितं वाउसंशावमब्रवीत॥३५॥ यातस्सर्वयमश्रायं दिक्षुं नापेतदक्षिणां क्ष्मा वैसनो यदि श्वापं तं जयं तो महोदधेः॥३६॥ छ्त्र २५

यान्नविगच्छंतः प्रक्षावैर्वसुधाभृतां। वनाभिलावा कुर्वंतः स्वेच्छया वानुविक्रमाः॥३७॥ सदोद्गारसुगंधीनां फलानामलमाशि
नाः॥ उत्कारेषु च ध्यानांमनभीष्टपरिग्रहाः॥३८॥ संस्तावमिव मृण्वंतस्तंच्छ्रेणानां महाधरे। शिंजितमधुलेहानां उपस्तारशा
यिनां॥३९॥ आलोकयंतो विस्तारनं अंभसाहृन्निणोद्धवेः। स्वादपत्तः फलरसं मुष्टिसंग्राहपीडितं॥४०॥ नाम्यं पघन्नयंत्कार्यप
र्यापेल्लाभिरोधिनिः। निशोवशाय: कन्त्व: फलो स्वायश्च संहृते:॥४१॥ सीतारन्नोनिकापेड्ड्नोकक्षापेश्कूलेनवा॥ म्लपारा
नुनिकायीनांवावहासीमना ध्विये:॥४२॥ पांराम्बिणेनकर्णे यंघावन्नापातिदर्शनं। संदृष्टायां तुवैदेह्यां निम्नाहेवोऽर्थवान
रे:॥४३॥ प्रग्राहे स्विपात्राणांस्त्वन्वेष्यामैथिलीकृते:॥ तातव्यावेगिनैर्मैध्या पंतीतत्ववागमने॥४४॥ वेद्विवन्मपरि
ग्राहापत्तिये: संहृता द्विजै:॥ दृश्यामासनमास्कःआगनिन्दितदेशाभ्रतं॥४५॥ नीवाराफलमूलाशान्नृषीनप्यातिशेरते॥
यस्याणुगणनिरुद्धाव्रास्तापानपरुपकहुतं॥४६॥ उच्छ्रुण्वनाभवनारावोवानरंअलक्सारं॥ दूराह्लावं हुन्समंततरामः प्रोवेग ज्ञा

म० प्लुवः॥४७॥ अवग्राहेयथावृष्टिंप्रार्थयंतेकृषीवलाः॥ प्रार्थयध्वंतथासीतांयातसुग्रीवशासनात्॥४८॥ वणिक्प्रग्राहवान्सद्वत्कालेवर
२६ तिसिद्धिलाः॥ प्रार्थयध्वंतथासीतांयातसुग्रीवशासनाद्ध्वये॥ दर्शयोपिज्ञानस्तथास्वर्णपातान्नयांगुलीयकं॥४९॥ अभिज्ञानंग्रहीत्वा
तुमस्तुत्येतुनेभस्तलं॥ वाजिनःस्यंदनेभानोर्विमुक्तप्रग्रहाइव॥५०॥ उदक्कृशतवलिकोघ्नासुषेणंपश्चिमांतया॥ दिशंप्रास्थापयद्रा
26 जावानराणांस्फुटत्वरः॥५१॥ प्राचीनांवज्रिरस्यग्रहःकपिभिर्विनतोययौ॥ अभाग्राहैरिवादित्योवाजिभिर्दूरपातिभि॥५२॥ पत्तुवि
धंप्रारन्मेवैःशवारैःप्रवरैरिव॥ प्रच्छन्नेमारुतिप्रष्ठाःसीतांद्रष्टुंप्लवंगमाः॥५३॥ परिभावंमृगेन्द्राणांकुर्वन्तोनगमूर्द्धसु॥ विंध्ये
तिग्मांशुमार्गस्यवेतुःपरिभवोपमे॥५४॥ धनुःशिलोच्चयांस्तुंगानुन्नैरंतरसान्नदान॥ आशंसवोलंबंशत्रोःसीतायाश्चविनिश्चयं
॥५५॥ आदरेणागमंवक्तुविषमेष्वप्यसंभ्रमाः व्याप्नुवंतोदिशामादान्कुर्वन्तःसव्यवान्हरीन॥५६॥ आदरेणागमंवक्तुर्विषमे राम
ष्वप्यसंभ्रमाः॥ संग्रामवतोयतिवह्निगादानपरेमुवन्॥५७॥ अथक्रमेणनिष्क्रान्तानराःभीमपराक्रम॥ अमन्दाःसेतुरेकास्मि २६

ञ्चितं वनिनिखिला गिरेः ॥५८॥ ततः संभ्रमसंभ्रान्ता निरीक्षन्तः पतत्त्रिणः ॥ गुहाद्वारेण निर्पातः समं जेन पश्यन्निव ॥५९॥ वीनाम्बुपसंदृष्ट्वा तेऽ
न्योन्योपहवा गुहां ॥ प्राविशन्ग्राहवप्रज्ञा आहारमुपलिप्सवः ॥६०॥ कुर्वन्तो हवमात्मानं पिपासावशकर्षिणः ॥ द्वारं ततो वनस्य च
गुहायाः प्राविशन्द्रुतं ॥६२॥ तस्मिन्नन्तर्वने पश्यन्सर्वा रोगसौधसमघनः ॥ लौहो ह्यद्भुतघनस्कंधालालितापवतो स्त्रियं ॥६३॥ सा स्त्रि
वन्नाञ्जद्धान्संत्र समागतान् ॥ पल्लैर्नीनारसैश्चित्रैः स्वादुशीतैश्च वारिभिः ॥६५॥ निशा निबन्तरुद्धन्नेन तस्मिंस्तेलन्धिमेः फलैः ॥ त्व
प्राप्तां भ्रान्तथुमं तीपप्रच्छुः कस्य चेयं ॥६६॥ रत्नाकरो षिकस्मात्त्वयत्नेनारभ्यायतां शुभे ॥ स्वप्नेनिधिवदाभाति नवसंदर्शनं हि
नः ॥६७॥ ततो जलधिगंभीरान्वानवान्सस्तु वावसा ॥ इयं दानवराजस्य पुरः सृष्टिर्विश्वकर्मणः ॥६८॥ निहतश्च स्थितिं भिन्दन्द
नव्रोऽवलद्विषा ॥ दुहिता मेरुसावर्णेरहं स्वयंप्रभा ॥६९॥ जूतिमिन्वथ वेत्स्यं कीर्तिं वापामात्मनः ॥ करोमि वो वहिष्कृतीनपि यथ्यं पाणि
मिर्दृशः ॥७०॥ व्रज्यावती निरुद्धाज्ञा शविघेवानुष्ठितक्रियान् ॥ निरविक्रमद्दिष्टानो वानरांश्च क्रमावनः ॥७१॥ निष्क्रम्य शिलन्यातस्मा

भट्टीकाव्यं ७

भ० त्वयावंतोऽश्मातलात्।ज्ञात्वामासमतिक्रांतं व्यथामवलन्नंविरे॥७२॥चिंतावन्नःकथांवक्तुरुपधामेदभीरवः॥अकृतानपतेःकार्य्य
२७ मृजांजस्यामहेकथं॥७३॥शापोपामनयाशांतिमन्वानोवालिसंभवः॥प्रक्रायोगंस्थितःशैलेविभृयांवश्वितवेदनां॥७४॥प्रसंकोद्रि
कामिवप्राप्तोध्यातवान्भृतेस्मजांववान्॥विक्रुशालननभंजिकाप्रम्यानविषयानकल्पनारुचीन॥७५॥यांकारिराजमुत्रोयमनुति
ष्ठतित्रीयांत्रुह्यमप्यनुतिष्ठामिसोप्युक्तैवमुपाविशत्॥७६॥उवाचमारुतिर्वृद्धेसन्नासिमत्रवानरान्॥अहंपर्य्यापमंप्रासोकु
र्वप्रायोपवेशिकां॥७७॥अभावेम्नवतांयोस्मिन्जीवितस्यास्तुजीवतिः॥इत्युक्त्वासर्वएवास्युर्वधायोगासनानिते॥७८॥अश्लोष्य
मसिनागेंतंकवंधवधमप्यवुः॥धिङ्मृत्युतनंघोरंक्लेशंततमनाथकत्॥७९॥ततोमंद्रगामिःपक्षीप्रायोपवेशने॥अशनीयमिव
शंसुर्महामायादशोमनः॥८०॥देहत्रयस्यनतुडायंतेशिलोक्याशुभाकरं॥पापगोवरमात्मानमशोचत्वानरोमुहुः॥८१॥जटायुः राम
पुण्यकृत्पक्षीदंडकारण्यसंचरः॥कृत्वारामस्यकार्यंयःस्वरारूढोग्निसंस्कृतः॥८२॥नरकस्यावतारोयंसपक्षोऽस्माकमागतः॥ २७